

УДК

Тематичний розділ: Світове господарство і міжнародні економічні
відносини

Побоченко Л.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу

НН ІМВ НАУ

Сабатін О.С.

студентка бакалаврату

НН ІМВ НАУ

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджено експортний потенціал сільськогосподарської продукції України в країни Європи в умовах євроінтеграції. Проведено аналіз географічної структури експорту продукції АПК України та оцінено структуру експорту сільськогосподарської продукції до ЄС. Розглянуто основні перешкоди для сільськогосподарських підприємств України на ринки ЄС в умовах євроінтеграції та висвітлено прогноз щодо подальшої співпраці України з Європою в контексті торгівлі продукцією АПК.

Ключові слова: сільське господарство, євроінтеграція, експортний потенціал, аграрний сектор, конкурентоспроможність, структура експорту, сільськогосподарська продукція.

Постановка проблеми. Україна переживає серйозну економічну кризу, падіння валового внутрішнього продукту, високий рівень інфляції та безробіття. Через війну на Донбасі обвалився експорт продукції машинобудування, металургії та інших галузей промисловості України. А ось

сільське господарство - чи не єдина галузь української економіки, яка в умовах війни показала незначне зменшення обсягів виробництва аграрної продукції.

Попри несприятливу цінову кон'юнктуру на світових ринках, за 12 місяців 2015 року позитивне сальдо зовнішньої торгівлі в АПК України становило 11,1 млрд. дол. США. Це рекордний показник за всю історію незалежності України. Загальний експорт за 2015 рік склав 14,8 млрд. дол. США.

У нинішніх умовах АПК може стати локомотивом, який витягне країну з кризи, забезпечивши надходження валюти від експорту продукції. Зараз вітчизняний агропромисловий комплекс - це кожен третій долар, який надходить від експорту, це 14% загального обсягу ВВП, це вплив на глобальну продовольчу безпеку.

А в умовах євроінтеграції ринок Європи для експорту сільськогосподарської продукції є найбільш перспективним. З 1 січня 2016 року українська економіка функціонує в умовах зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Природним наслідком цього є загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках. Проте зона вільної торгівлі – потужний стимул для піднесення вітчизняної галузі АПК на новий рівень, адже конкуренція є головною рушійною силою розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку сільського господарства в умовах співпраці з країнами ЄС приділено достатньо уваги, зокрема серед таких авторів: І.В. Ганза [1], І.М. Івашків [2], Н.О. Дігуєнко [3], І.М. Маленька [4], Я.П. Поліщук [5] та інші. Проте результати досліджень свідчать про актуальність даної теми та доцільність її подальшого розгляду.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим окремі аспекти порушеної проблеми все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в науковій літературі. Насамперед йдеться про перспективи розвитку сільськогосподарського сектору на основі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Мета статті. Головною метою статті є дослідження експортного потенціалу сільськогосподарської галузі України в умовах євроінтеграції у контексті реалізації євроінтеграційного курсу.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення економіка України на 50% залежить від експорту, а понад третина українського експорту - продукція сільськогосподарської галузі. Відповідно, економічна стабільність та добробут українців визначаються тим, скільки кукурудзи, пшениці, соняшникової олії, сиру та інших видів продукції АПК Україна експортуватиме в інші країни світу, а розвиток експорту залежатиме від того, наскільки вдало Україна зможе торгувати саме з Європою - найбільшим ринком продовольства в світі.

2015 рік став роком втілення експортного потенціалу української сільськогосподарської галузі. АПК України досяг практично повної зовнішньоторговельної переорієнтації з ринку Росії на ринки країн ЄС, Азії та Африки. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України в 2015 році загальна сума зовнішньоторговельного обігу аграрною продукцією України склала 18,5 млрд. дол. США, з яких експорт становив 14,8 млрд. дол. США або 38% від загального експорту України, а імпорт – 3,7 млрд. дол. США.

Також, в 2015 році АПК забезпечив позитивне сальдо зовнішньої торгівлі в обсязі 11,1 млрд. дол. США, що на 400 млн. дол. США більше показника попереднього року. Практично з усіма регіонами світу Україна за експортно-імпортними показниками зберігає позитивне сальдо.

Географічна структура експорту показує переорієнтацію експорту до країн Азії (частка експорту складає 45%, обсяг експорту – 6,7 млрд. дол. США), збереження основних позицій у торгівлі з країнами ЄС (частка 28,2%, обсяг – 4,2 млрд. дол. США) та африканськими країнами (13,6%, обсяг – 2,02 млрд. дол. США), деякому розширенні поставок в США (0,3% або 186 млн. дол. США), [7], (рис. 1.):

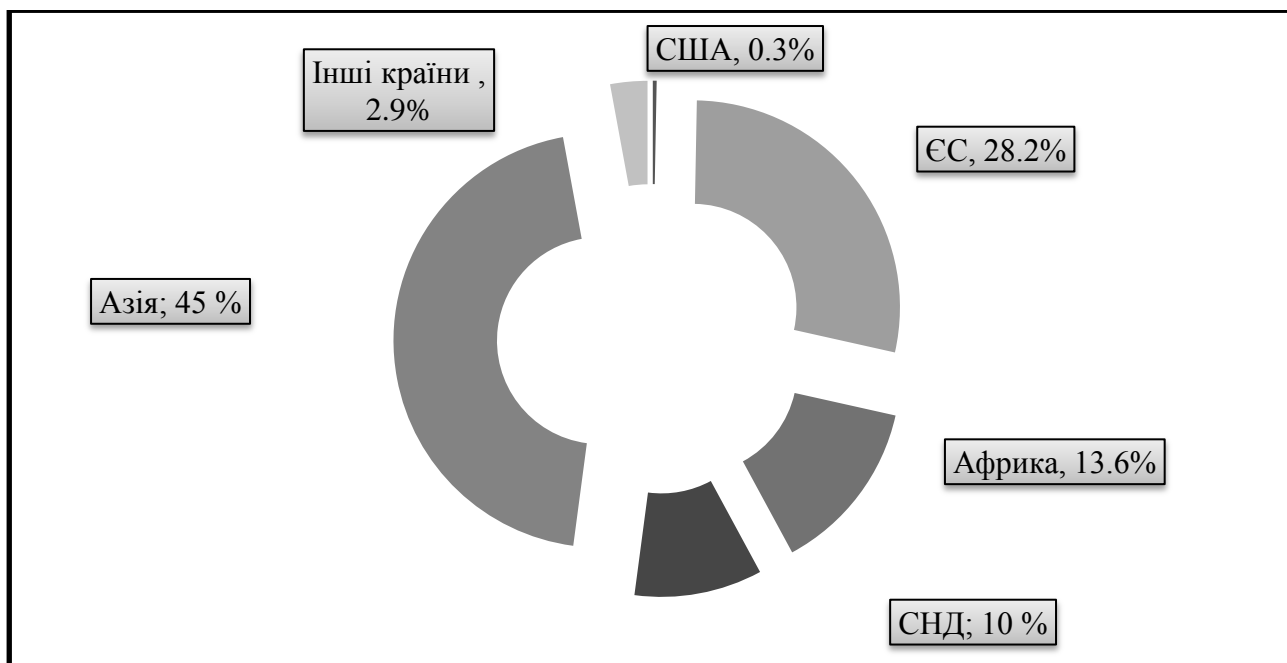

Рис. 1. Географічна структура експорту продукції АПК України в 2015 році, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Розширення географії експорту продукції українських сільгоспвиробників дозволило їм впоратися із наслідками закриття російського ринку. Частка українського аграрного експорту до Росії у 2015 році зменшилася до 2% порівняно із 6% у 2014 році, при цьому він скоротився на 68% - до 300 млн. дол. США. З початку 2015 року РФ повністю заборонила імпорту української аграрної продукції, а також вийшла з Угоди про вільну торгівлю з Україною, підвищивши мита на інші товари. Крім того, припинено транзит українських товарів до інших країн через територію Росії. Ці кроки Росія запровадила у відповідь на початок дії Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Виробники сільгосппродукції України постачають свої товари в понад 190 країн світу. В 2015 році до десятки країн, експорт в які української сільськогосподарської продукції був найбільшим увійшли: КНР - 7,2%, Індія - 7,8%, Єгипет - 6,9%, Іспанія - 4,9%, Туреччина - 4,8%, Нідерланди - 3,6%, Саудівська Аравія - 3,5% та Іран - 3,3% та інші країни [7], (рис. 2.):

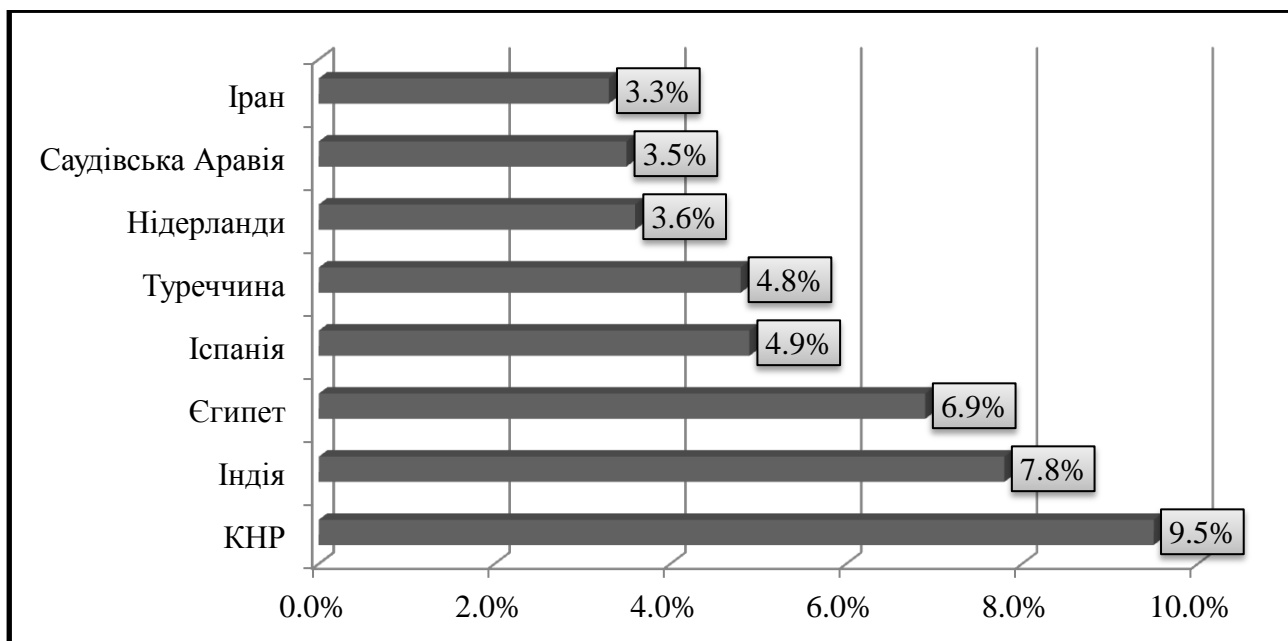

Рис. 2. Диверсифікація експорту сільськогосподарської продукції України в 2015 році, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Потрібно відмітити, що в 2014 році частка Росії в експорті продукції АПК України становила 6,7%, а КНР була досить незначною. Тобто відбулася переорієнтація «російського» агроекспорту на Китай, Африку та Близький Схід. Китай, Індія та ряд інших країн витіснили Російську Федерацію з лідируючої позиції на 15-ту позицію у рейтингу країн-імпортерів української с/г продукції. Безпосередньо з Китаєм в Україні на сьогодні працюють більше 20 компаній, у той час як раніше це була тільки Державна продовольчо-зернова корпорація. Одночасно ведеться робота з відкриття нових ринків збуту та розширення експортних найменувань, зокрема для вітчизняних підприємств-виробників.

У 2015 році обсяг поставок сільськогосподарської продукції України до європейських країн мав тенденцію до зростання та становив близько 29% від усього експорту. Сума експорту до ЄС в 2015 році склала 4,2 млрд. дол. США. Відповідно продукція АПК стала основним джерелом валютних надходжень в країну. Потрібно відмітити, що в Росію українські сільгоспвиробники експортували продукцію переробки з високою додатковою вартістю, то в ЄС

Україна ввозить переважно сировину. А це має негативний вплив на сальдо торгівельного балансу України, так як пропонується сировина, а не продукти її переробки. Основний обсяг експорту сільськогосподарських товарів України складають злакові та олійні культури, а також комбікорм [7].

Але, роль України на ринку продовольства ЄС постійно зростає. Так, за останні 10 років експорт АПК збільшився в 4 рази. Частка агропромислових товарів України становить 4%, але це дуже вагомий показник, оскільки на ринку ЄС торгують десятки країн світу. Наприклад, частка провідних експортерів аграрної продукції в ЄС в 2015 році - Бразилії та США - становить 13% і 10% відповідно. Потім йде Аргентина та Китай, які займають 5% ринку ЄС, а Індонезія, Швейцарія, Туреччина близько 4% кожна. Відповідно, місце України на європейському ринку сільськогосподарських товарів важливе тому, що ЄС є найбільшим експортером продовольства у світі.

Найбільшу частку українського експорту в Європу складає зерно. Рекордні показники експорту зернових дозволили потрапити Україні до трійки світових експортерів цієї продукції, поступившись лише США та ЄС. Сьогодні агропромисловий комплекс України є локомотивом економіки, забезпечуючи 14 % загального обсягу ВВП. Україна займає одні з найвищих позицій в рейтингах світових експортерів аграрної продукції: 1-е місце в світі по постачаннях соняшникової олії, третє - кукурудзи, 4-е - ячменю, 6-е - пшениці, 7-е - сої та 8-е – курятини. Слідом за лідируючими позиціями з виробництва соняшникової олії і зернових Україна посіла сьоме місце в світі з вирощування сої (табл. 1):

Таблиця 1

Експортний потенціал аграрного сектору України в 2014/2015 МР

Показник	Місце у світі
Експорт:	
соняшникова олія	1 місце
ріпак	2 місце
зернові культури	3 місце
кукурудза	3 місце
ячмінь	4 місце

пшениця	6 місце
соя	7 місце
курятина	8 місце

Примітка. Складено автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України.

У 2015 році для України відкрилися ринки 9 країн для понад 80 підприємств м'ясо-молочної галузі. Серед останніх досягнень - відкриття ринку ЄС для 10 компаній-виробників молочної продукції. З 10 січня 2016 року вони поставляють свою продукцію на європейський ринок. Крім того, Україна втричі збільшила експорт курятини в країни Європейського Союзу.

Українські товари стають все більш затребуваними на європейському ринку. Так, у 2015 році експорт українських товарів до ЄС втричі перевищує частку продаж до Росії. Така ж ситуація склалася зі сільськогосподарською продукцією. Обсяги продукції АПК з України до ЄС у 28 разів більші, ніж до Росії (рис. 3.):

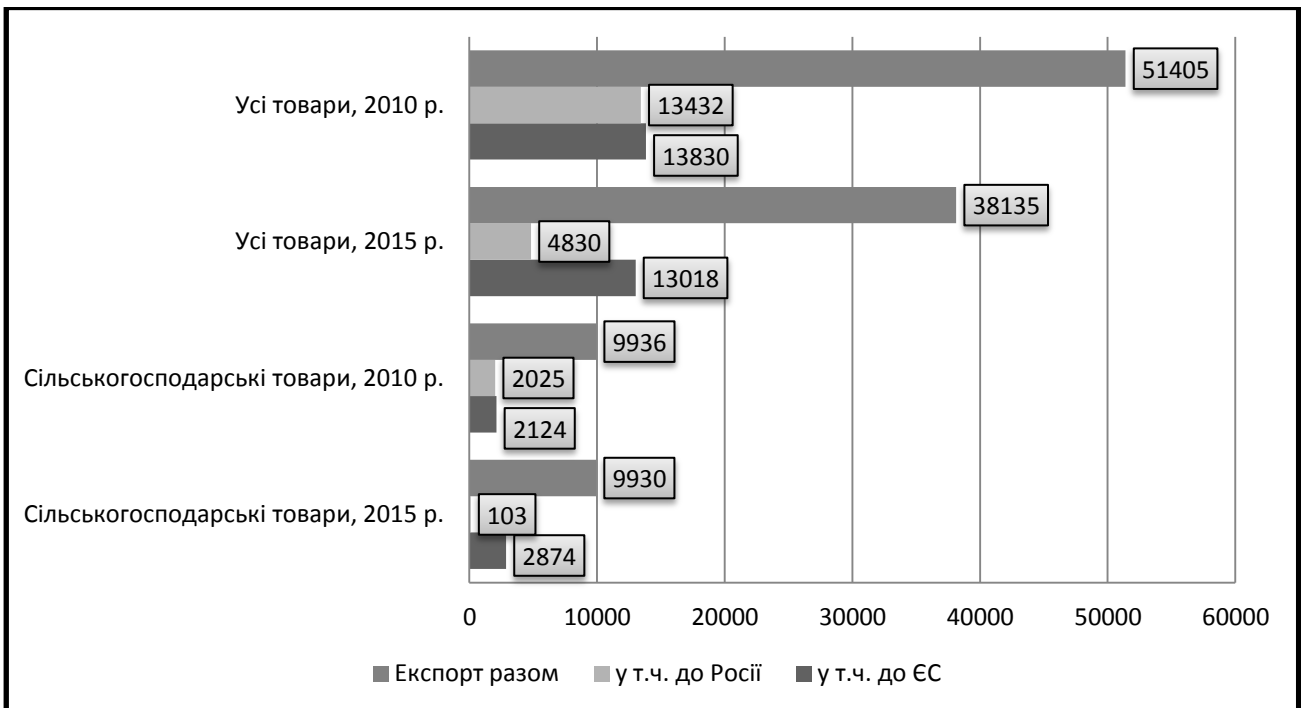

Рис. 3. Обсяги експорту сільськогосподарської продукції та товарів загалом з України в 2010 та 2015рр., (млн. грн.).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Аналізуючи структуру експорту до ЄС, варто відмітити, що основу її структури складає саме сировинна продукція, зокрема зернові та зернобобові культури, частка яких близько 31% всього експорту в ЄС, олійні культури – 23%, плоди та овочі – 2%, тощо. Постачання продукції тваринництва досить незначне. А це означає, що Україна постачає сировину, яку потім на підприємствах ЄС її переробляють на харчову продукцію. Це добре для економіки в короткостроковій перспективі, коли важливий кожен долар прибутку, але погано з точки зору довгострокової перспективи, оскільки знижується конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Для розвиваючої економіки важливо впроваджувати постачання переробленої сировини [12], (рис. 4):

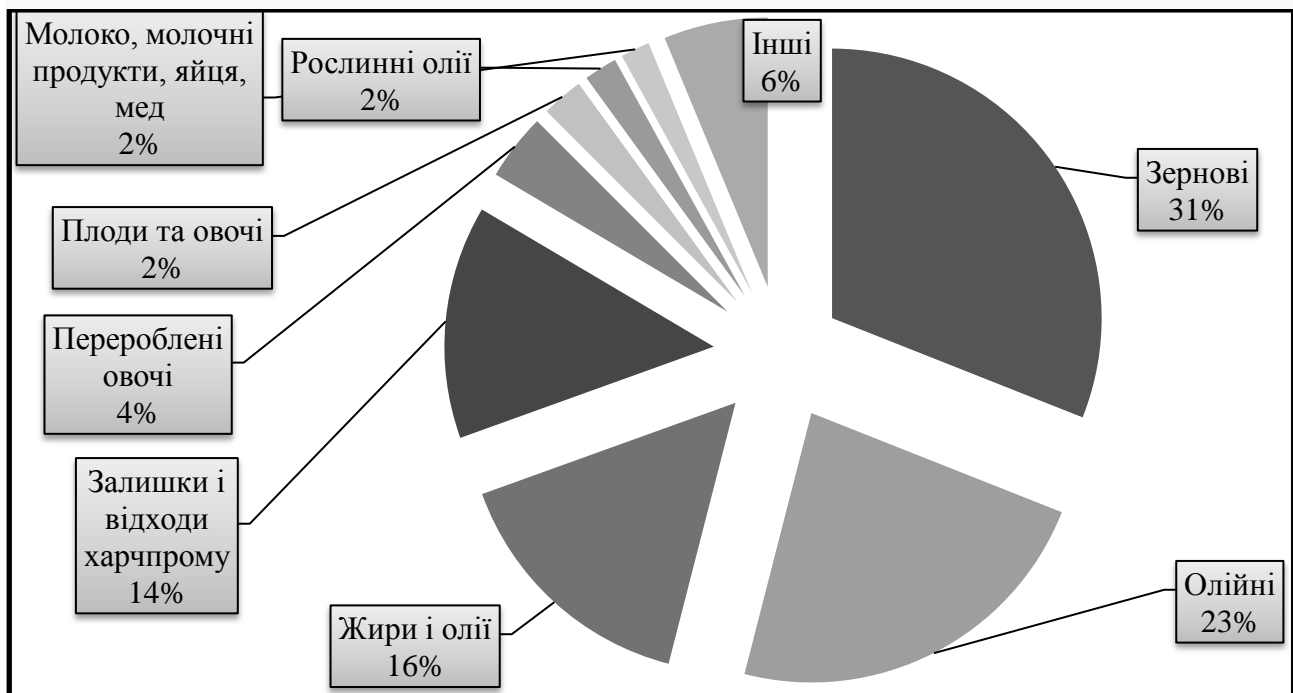

Рис. 4. Структура експорту сільськогосподарської продукції до ЄС, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України.

За індексом Світового банку Doing Business Україна піднялася на 83 місце у 2015 році з 112-го у 2014 році, завдяки покращенню на багатьох напрямках, що є складовими індексу, включно з дозволами на будівельні роботи, реєстрацією нерухомості та отриманням кредиту. У 2014 році Україна стала країною, що

вдосконалюється найшвидше у світі, та увійшла до першої п'ятірки країн, що досягли прогресу за період від 2005 року.

Однак, в **Індексі 2014** Україна знаходиться нижче усіх подібних до неї країн в регіоні. В більшості напрямів Україна відстає, а особливо у сферах отримання доступу до електроенергії, сплати податків і трансграничної торгівлі. На думку фермерів, найбільшим стримуючим фактором є нестабільність ринку. Часті стрибки ціни як на ринку факторів виробництва, так і на ринку продукції, спричинюють колосальні збитки. Інші головні проблеми – це нестача адекватних державної підтримки і державного регулювання. 45% фермерів зазначили, що чисельні перевірки і сертифікації гальмують інвестування [6].

Основними перешкодами для сільськогосподарських підприємств України в умовах євроінтеграції є:

- нестабільність ринку;
- нестача відповідної підтримки держави;
- зростання цін на електроенергію;
- державне регулювання;
- політична нестабільність;
- нестача фінансування;
- інфляція;
- нестача кваліфікованої робочої сили.

В Україні за останні роки, коли відбувалось зміна пріоритетів державної регіональної політики на основі кращого європейського досвіду, політика розвитку сільських територій була визначена фактично частиною політики регіонального розвитку. Для України, де рівень урбанізації є одним із найнижчих в Європі, а частка сільськогосподарського виробництва в структурі ВВП держави є найвищою серед європейських країн політика сільського розвитку має бути однією з головних в складі державної регіональної політики. Пріоритетним завданням сьогодення для Українського аграрного сектору є об'єднання зусиль місцевих громад та сільськогосподарських виробників, що в результаті забезпечить підвищення конкурентоздатності сільського

господарства і сприяє розвитку сільських територій на основі принципів сталого розвитку та відповідно до стандартів ЄС і міжнародних стандартів.

Серед стратегічних пріоритетів реформ в аграрній сфері України варто виділити:

- створення стабільної правової системи, яка відповідає міжнародним і європейським стандартам, зокрема шляхом виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- сприяння розвитку аграрної освіти, науки та сфери дорадчих послуг;
- сільський розвиток - відродження українського села;
- захист довкілля та управління природними ресурсами, зокрема лісовим та рибним господарством [13]:.

Євроінтеграція сприятиме зростанню продуктивності економіки та темпів технологічної модернізації під впливом конкуренції на єдиному європейському ринку та забезпеченню вільного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації; підвищенню кваліфікації робочої сили за умов їх вільного руху в межах єдиного ринку; створенню більш сприятливого інвестиційного середовища; істотному зростанню обсягів торгівлі на ринку ЄС; створенню передумов для прискореного зростання взаємообміну в галузях з підвищеним рівнем науки; підвищенню якості регулятивних інститутів у бюджетній, банківській, фінансовій сферах та корпоративному управлінні. Вступ України до ЄС є дієвим стимулом здійснення реформ в аграрній та інших галузях економіки. А ринкова конкуренція завжди сприятиме зростанню загальної ефективності економіки, підвищенню якості товарів і послуг.

Крім того, необхідно запроваджувати на українських сільгосп підприємствах європейські технічні правила, норми та стандарти, що є об'єктивною і необхідною умовою вступу України до ЄС [14].

Україна має працювати з усіма країнами, не треба концентруватися на одному чи двох напрямках. Перспективним для нас, у першу чергу, є ринок Європи, Китаю та США. Є величезні можливості доля збільшення експорту

української сільськогосподарської продукції у КНР, в Європі Україна може потіснити конкурентів, у тому числі з Азії.

Якщо Україні вдасться закріпитися як ключовий експортер аграрної продукції на зовнішніх ринках, вона стане країною, яка забезпечує продовольчу стабільність в багатьох регіонах світу. Китаю, Індії, Саудівській Аравії та іншим країнам стануть не вигідні будь-які конфлікти в Україні, тому вони робитимуть на міжнародному рівні все можливе для того, щоб в нашій країні була збережена стабільність. Наша аграрна галузь може стати гарантом безпеки України.

Зважаючи на значний потенціал агропродовольчого сектора України, прогнозується збільшення експорту до ЄС. Його зростання буде забезпечено не тільки збільшенням експорту, але й стабілізацією обсягів імпорту з країн ЄС. Це обумовлюється низькою купівельною спроможністю населення України та підвищенням цін на імпортовану продукцію через девальвацію національної валют.

Найбільш значущими групами експортованих з України агропродовольчих товарів будуть кукурудза; насіння олійних культур; матеріали рослинного походження; олія; цукор, меляса, кондвироби; пшениця та суміш пшениці і жита (меслин); мед; залишки і відходи харчової промисловості. Маючи конкурентні переваги, саме ці продукти визначатимуть реальні обсяги українського експорту до ЄС.

У 2016 році найкращі перспективи продати свою продукцію в ЄС мають ті вітчизняні компанії, які вже мають досвід роботи на європейських ринках. Але успішна діяльність агропродовольчого сектора України в умовах зони вільної торгівлі відкриває довгострокову перспективу для нарощування обсягів продажу вітчизняної продукції не тільки в ЄС, але й в країнах третього світу.

Висновки з проведеного дослідження. Підписання угоди про асоціацію з ЄС сприяє позитивним змінам в економіці країни, а особливо у секторі сільського господарства у довгостроковій перспективі. Сьогодні українські сільськогосподарські товари активно конкурують на зовнішньоекономічних

ринках країн ЄС. А потенційні можливості сільського господарства України свідчать про можливе нарощення обсягів та розширення асортименту експорту сільськогосподарської продукції в умовах євроінтеграції, чому сприятиме стабілізація економіко-політичної ситуації країни, оптимізація податкових реформ, розробка ефективних програм державної підтримки сільського господарства та залагодження військового конфлікту.

Список літератури:

1. Ганза І.В. Експортний потенціал вітчизняних підприємств АПК в дискурсі інтеграції до європейського ринку / І.В. Ганза // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №5. – С.116-121.
2. Івашків І.М. Зовнішньоторговельна орієнтація АПК України щодо реалізації агропродовольчої продукції на ринках ЄС / І.М. Івашків // АГРОСВІТ. – 2015. – № 19. – С. 59-62.
3. Дугієнко Н.О. Конкурентоспроможність АПК України в умовах євроінтеграції / Н.О. Дугієнко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №5. – С.81-84.
4. Маленька І.М. Фінансова підтримка сільського господарства України: програмний аспект / І.М. Маленька // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №6. – С.200-205.
5. Поліщук Я.П. Стратегія сільського розвитку в Україні: євроінтеграційний вимір: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец. : спец. 08.00.03 «Економіка та упр. нац. госп-вом» / Я. П. Поліщук. – Житомир, 2014. – 20 с.
6. Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна повільний [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UK_R.pdf

7. Митяй О.В. Наукові підходи до конкурентоспроможності галузей АПК / О.В. Митяй // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. – 2015. – №1 (1). – С. 40-45.

8. Терещенко С.І., Богінська Л.О. Ризики євроінтеграції для АПК України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/2839/1/Терещенко%20С.%20І.%20Ризики%20євроінтеграції%20для%20АПК%20України.pdf>

9. Щербина С.В. Розвиток зовнішньоторговельних перспектив агропромислового комплексу України в контексті євроінтеграції / С.В. Щербина// Державне управління: теорія та практика: Електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SSVUKE.pdf>

10. Офіційний сайт державної служби статистик України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Гайдуцький П. Україна—ЄС: курс вірний, хід повільний [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/international/ukrayina-yes-kurs-virniy-hid-povilniy-.html>

12. Ведення аграрного бізнесу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing_2015_ukr_web.pdf

13. Ціхановська В.М. Стратегічні пріоритети розвитку аграрної галузі України в контексті спільної аграрної політики ЄС / В.М. Ціхановська // Ефективна економіка: електронне видання [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/11.pdf

14. Кравченко М.В. Вплив євроінтеграції на сільське господарство України / М.В. Кравченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С.79-81.

Побоченко Л.Н.

Сабатин А.С.

Национальный авиационный университет

СОСТОЯНИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Резюме

В статье исследованы основные факторы, влияющие на развитие сельскохозяйственной отрасли Украины, а также факторы конкурентоспособности производных продуктов. Проведен анализ экспорта продукции. Определены основные препятствия для развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: сельское хозяйство, евроинтеграция, аграрный сектор, конкурентоспособность, экспорт.

Pobochenko L.M.

Sabatin O.S.

National Aviation University

STATE OF UKRAINIAN AGRICULTURAL SECTOR IN CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary

The main factors influencing the development of the agricultural sector of Ukraine is investigated in the article. Factors of competitiveness of derivative products is investigated. Analysis of exports is held. The main obstacles to agricultural development is determined.

Key words: agriculture, the European integration, agricultural sector, competitiveness, export.